

Elindulunk az országban, hogy gyors leltárt csináljunk: honnan indultak és hová jutottak a magyar városok a főlészabadulásuk óta eltelt 30 esztendőben. Tíz vasárnapon Szegednél időztünk, most folyamatosan Csongrád megye városai következnek, majd a Tiszántúl és Észak-Magyarország városai, Budapest és Dunántúl.

1975. április 4-ig minden vasárnap egy-egy városról közlünk összeállítást ezen az oldalon.

Hogy Makóval kezdjük a sort, annak jeles oka van: ez volt az első főlészabadult magyar város. Lakóinak száma ma meghaladja a 30 ezret. A kereső dolgozók 27,3 százaléka a helyi gyárisparban, 4,2 százaléka az építőiparban, 4,1 százaléka a szállításban, 7,9 százaléka a kereskedelemben, 4,9 százaléka a közigazgatásban és az oktatásban, 1,9 százaléka a szolgáltató iparban dolgozik. A lakosság 44,9 százaléka a mezőgazdaságban találja kenyerét. Az aktív fizikai munkásság száma meghaladja a 10 és fél ezret, s közel 3 ezer szellemi foglalkozású ember él a városban.

Ott, ahol egykor az emberi élet az egészség volt a legolcsóbb, az elmúlt harminc év alatt valóság lett az eszme: „A szocialista társadalomban legfőbb érték az ember”. A makóiak ugyanis talán egészségügyi intézményeikre a legbüszkébbek. Egészségügyi ellátottságuk Budapest után a legjobb az országban. Egyebek között 27 orvos jut itt ezer lakosra számítva — országosan 23. A város kórházi ágynak kihasználtsági foka 76 százalék, amíg az országos 90. A város közoktatásában rangos helyet foglal el egyebek között a magas szintű ipari szakmunkásképzés. Ugyancsak ezer lakosra számítva 27 ifjú szakmunkásjelölt tanult makói tanintézetekben. Ez is magasabb az országos nívónál. S talán ez az egyik legbiztosabb ígérete annak, hogy Makó az Alföld iparának egyik kiemelkedő központja lesz. Az a város, amely hajdan a nagy proletár költőnek, József Attilának csak szegénységből tudott útravalót adni.

kapálás, -törés és még sok embernőző munka. Épp mostanában vált a vöröshagyma-termesztésben is döntővé a komplex gépésítés. Ennek hatására 1973-ban már 207,7 mázsára növekedett a vöröshagyma hektáronkénti hozama. Az idén viszont több helyen a 300 mázsát is meghaladta a hagymatermés. Az idei összes termés pedig — amennyi soha nem volt még! — elérte a 4 ezer súlyvagon.

Az ötödik ötéves terv végére eredetileg mintegy 6 ezer vagon hagymatermést terveztek összesen a makói gazdaságok. Ma azonban máris minden jel arra mutat, hogy ezt két éven belül elérjük. Reneszánsza kezdődött most ennek a nagyon kényes, egykor kifejezetten kizsákmányozott névnek. Gond természetesen most is van a hagymával. A fel-futott termelési eredményekhez viszonyítva kevés a hűtőtároló, a szellőztethető raktárter. A hagyma a jövőjét biztosító újabb nagy, több százezer hektáros beruházások azonban már elkezdődtek.

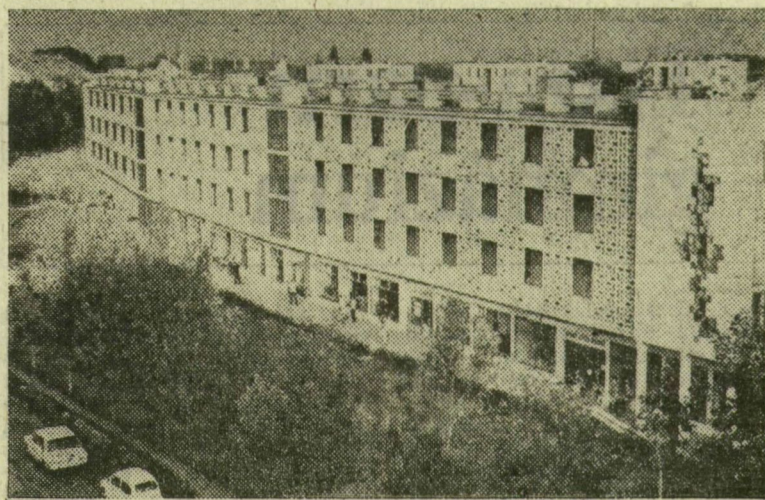
Régen, ha Makónak hagymája nem lett volna, külföldön hírt sem hallhatták volna. Ma azonban már sok a nevezetessége ennek a városnak. A búzatermés átlaga 1973-ban elérte a hektáronkénti 37, a kukoricáé a 64

tendő alatt soha sem ingott meg. Makón már 1959-ben meghatározóvá vált a szövetkezeti gazdaság: meggyorsult a fejlődés üteme, és ez napjainkban is egyre fokozódik. A legintenzívebb fejlődés 1971-ben az iparszerű mezőgazdasági termelési rendszerek kibontakozásával kezdődött el. A város 22 ezer 901 hektárnyi mezőgazdasági területe zömmel négy szövetkezet — a Lenin, a Kossuth, a József Attila és az Út-törő tsz-ek — birtokában van. Természetesen ettől jóval nagyobb területeken gazdálkodnak, mert a múlt esztendőik során a szomszédos községek kisebb, gyengébb szövetkezetei jelentős számban csatlakoztak a makói nagyüzemekhez.

Ezekben a szocialista nagyüzemekben ma már elfelejtett fogalom a kézi kaszálás, a kukorica-

A makói hagyma híre nagyobb lett, mint valaha. Termesztését és csomagolását egész géprendszerek könnyítik.

Új városrész az egykori viskók helyén. Előtérben a mutatós „csipkeházak”

mázsás szemtermést. Az állattenyésztés is rendkívül dinamikusan fejlődik. Jellemző, hogy a négy szövetkezet tavaly már 167 súlyvagon élőállatot és sok más állati terméket adott a népgazdaságnak. Kialakultak az iparszerű termelést folytató állattenyésztési központok. Sertéskombinátok, szaksított tehénészeti telepek, zöldegszáritó üzemek, gépjármű műhelyek, amelyeknek összértéke az utolsó mérleg szerint meghaladja a 400 millió forintot. Ezek után már csaknem természetes, hogy a város térszeinek bruttó jövedelme, vagyis termelési nyeresége 1973-ban feltehetően 168 millió forintnak. S ettől csak az idei esztendő eredményei mutatkoznak jobbnak. Egy tízórás munkanapra jutó szövetkezeti bruttó jövedelem egy dolgozóra számítva 214,4 forint, ami a termelés rendkívüli intenzitását jelzi. A dolgozó tagság átlagjövedelme statisztikai eszközökkel egy főre számítva meghaladta az évi 29 ezer forintot. A jövő kilátásai azonban még biztatóbbak: csupán fejlesztési alapon 43 millió forintot tartanak jelenleg a makói gazdaságok.

Elve a szabadsággal, idáig jutottak harminc év alatt az egykor mérhetetlenül kizsákmányolt „olcsójánosok”, alig pár holdat magukénak mondható makói törpebirtokok. Közben ez az alföldi „nagy falu” szocialista várossá fejlődött. Rendelkezik a huszadik századi urbanizációs igények lehetőségeivel.

A szabadság eltelt harminc esztendőjében — ami teljességgel hiányzott azelőtt — csakhamar megjelent a városban a gyárszerű nagypár. Egy 1936-os adat szerint kerekben 600 önálló kisiparos volt a városban. Ez a kézműipar összesen 3 ezer 183 embernek adott megélhetést — a kereső lakosság 10 százalékát jelentette ez az arány.

A harmadik ötéves terv időszakában kezdődött el a nagyobb fokú iparosítás. Jelenleg hat miniszteri tárca alá tartozó iparvállalat, öt megyei tanácsai vállalat, hét ipari termelőszövetkezet, egy háziipari szövetkezet és négy megyei ipari szövetkezet Makóra helyezett részlege alkotja a város ipari termelői bázisát. Az első új beruházások voltak a szikvíz- és szeszőzdevéllátás, a mai redőnygyár elődje, a bútorgyár, a homokkitermelő vállalat és a BMG makói gyára. A vidék iparosításának újabb makói állomásai: az egészségügyi berendezések gyára, a gépjármű állomás helyén az új gépgyár, a HÓDIKÓT makói gyáregysége, az AFIT szervizállomás, az AFESZ cementüzeme és a tejipari vállalat makói tejszeme. Közben újáépítették a kenyérgyárat, a vágóhidat, a húsfeldolgozót, a város malomiparát, a BMG makói gyárat, s a beruházások folytán 1200 új munkahely létesült a város üzemében. A helyiipar éves termelési értéke tavaly már lényegesen meghaladta a 900 millió forintot. Az éves növekedés átlagosan 10 százaléka. A város összesen 55 kisebb-nagyobb ipari üzemében jelenleg mintegy 400 különféle gyártmány készül, melyek jelentős része exportra kerül, távoli kontinenseken is növeli a Maros-parti város fölöttébb szorgalmas lakóinak jó hírnevét. Talán a legjelentősebb a BMG makói gyára, melynek borsófejtő gépei, kukoricabetakarító adapterei és más termékei évente önmagukban 418 millió forintot nyomnak a város ipari termelésében.

Az iparhoz, a mezőgazdasághoz hasonlóan dinamizmussal fejlődik a város kereskedelme is. Az állami és a szövetkezeti kereskedelem fejlődésében az 1949–50-

es évek hoztak döntő fordulatot. Az államosítás folytán ekkor 14 jelentősebb üzlettel, bolttal rendelkezett a város kereskedelme. Ha a jelenleg folyamatban lévő beruházások is elkészülnek, 172 korszerű áruházi, bolti, vendéglátó üzletet, üzemet tudhat magának a város. Éves forgalmuk eléri az 530 millió forintot. Felépült az úgynevezett ABC-gyűrű, amelybe két áruház és számos üzlet tartozik. Már épül egy újabb nagy áruház, amely 2500 négyzetméter alapterületével a legnagyobb lesz a városban. A kereskedelmi élet fejlődését újabbban az is segíti, hogy 1968-tól a város a turizmus egyik hazai főútvonalába került. Jelenleg évente 350–360 ezer turista fordul meg Makón.

Az 50-es évek politikai és gazdasági viszonyai kevésbé kedveztek a lakásépítkezéseknek, a kommunális és szociális beruházásoknak. A viszonylagos lemaradást nagyobb részt már pótolták. Tíz évvel ezelőtt ezer lakosra számítva még csak 3,7 új állami lakás jutott évente, ma 12,1 — vagyis az állami lakásépítkezés üteme több mint háromszorosra a tíz évvel ezelőttinél. Eddig 675 állami lakás épült, s ehhez járulnak az OTP-s társas és szövetkezeti lakásépítkezések, s mintegy 400 darab magánérből épült kertes családi ház. Kialakultak Makón is az új lakónegyedek. A főterei csipkeházak után felépültek a Hunyadi és a Rákóczi utcai sorházak, a gerizdesi és a Juhász Gyula téri lakóközponatok.

Es mennyi minden kell még ahhoz, hogy ilyen kisvárosban is kényelmesen élhessenek az emberek. Hideg-meleget víz a fürdőszobákba, egészséges, tiszta ivóvíz a vezetékekbe. Csak most látszik, hogy a szociális, kommunális ellátottságot tekintve is mily messziről indult ez a város harminc évvel ezelőtt. 1945-ben például csak 3 ezer 260 méter vízvezeték volt Makón. Ma csaknem negyedmillió méter vezetéken áramlik a tiszta víz. Szennyvízcsatorna-hálózat a felszabaduláskor egyáltalán nem volt, azóta már 11,6 kilométer fedett szennyvízcsatorna is épült a városban.

A városkép ma még sok helyütt az alkotás, a befejezetlenség állapotát tükrözi. Bontják az ódon földszintes házakat, cserélik az utak burkolatát, kábeleket fektetnek mindenfelé. A makóiak azonban nem türelmetlenek. Hisz nekik épül, szépül itt minden. És tudják azt is, hogy egy és más dologban Makó már az országos színvonalat is meghaladta. Például óvodai férőhelyek biztosításával a nyolcadik helyen van. Egy pedagógusra már csak 15 tanuló jut az általános iskolákban, a középiskolákban pedig tizenhat. Pedig a felszabadulást követő években egy-egy tanító 60–80 kisdíákot tanított itt naponta, egyes külterületi iskolákban pedig még 120-nál is többet. Az iskolai és óvodai napköziellátás is kiállja az országos összehasonlítást. Kiemelkedően gondoskodnak a munkában megfáradt, idős emberekről is. A szociális otthonnak 120 lakója van, és három helyen működik a városban öreg napközi otthona.

A harmincévi munka e rövid számítását hadd fejezzük be az azzal amivel kezdődött. Könyves Kolonics József köztisztviselőben álló Kossuth-parti ügyvéd írta 1945. január 23-án a Makói Népszavában: „Az aljas gonoszság és öngyilkos butaság szellemét elűzték a kelet felől diadalmasan felkelő, világító és éltető nap sugarai. Új világ született...”

Es azóta beteljesült ez a világ.

CSEPI JÓZSEF

A Nagylak felé előre törő második Ukrán Front csapatai nagyobb ellenséges erőkkel számoltak Makó térségében. Ezért bekerítő hadművelettel Földeák felé haladtak előre, és 1944. szeptember 26-án bevették Makót. A következő napon azonban Maroslele irányából erős ellentámadás indult Makó visszafoglalásáért. Tizenkét napig folytak a kemény harcok a város körül. A Vörös Hadsereg katonái október 7-én teljesen felszámolták az ellenállást, s ezzel végképp befejeződött a város felszabadítása. A harcokban 113 szovjet katona áldozta fel fiatal életét.

Új történelem kezdődött a Tisza, a Maros és a Körösök által körbeölelt Viharsarokban, a magyar agrárszocialista mozgalom fellegvárában. Makó — a gazdag parasztok, a szegényparasztok, a szezonmunkások, a tanyásberek, a részesaratók, a kisbérők, a napszámosok, a kubikosok és az iparos kispolgárok városa — elsőként indult el a harcos agrárszocialisták által oly sokszor megálmodott és hirdetett szocialista társadalom felé.

Már 1944. október 16-án megalkult a városban a kommunista párt, és oroszlánrészt vállalt az élet vérkeringésének megindításában. Felhívással fordult a lakossághoz, hogy a harcok miatt abbahagyott őszi mezőgazdasági munkákat fejezzék be. Ehhez mintegy 800 lovat kértek és kaptak a város kommunistái a szovjet hadseregtől. Megszervezték a polgárőrséget, létrehozták a közoktatási bizottságot, s már ugyancsak október 16-án elrendelték a tanítás megkezdését az iskolákban. Kinyitottak az üzletek és újra áramot adott a villanytelep. A szovjet katonák kijavították a felrobbantott Maros-hidat, és jární kezdtek a vonatok is.

Megkezdődött a földosztás előkészítése: a földigénylő szegény nép és a kiosztható földek számbavétele. Közel háromezer földnélküli kérte a jussát. Felényi föld sem volt azonban, mint, amennyire szükség lett volna. Ez a földtelenség tulajdonképpen már akkor magában hordozta — mint egyetlen lehetséges jó megoldást — a termelőszövetkezetek megalapításának szükségességét. Országos viszonylatban is a legelső között alakultak meg a makói termelőszövetkezetek. És csakhamar hírneve, jó gazdaságokká váltak.

Az egykori nincstelen paraszt-ság hite a szocialista társadalom erejében az elmúlt harminc eszt-